

inte heller Onoderas egna politiska åsikter i särskilt hög grad, vilket gör att agenten förblir ganska gåtfull.

Däremot har Edström kunnat bedöma hur lyckad Onodera var som spion från en annan vinkel än tidigare verk. Trots bokens titel och att Edström ständigt kallar honom för "intelligence ace", är Edströms utvärdering av Onoderas skicklighet nyanserad. Å ena sidan var Onodera mycket driven och ambitiös, och en viktig pionjär inom *open source intelligence* (underrättelse med hjälp av publicerade källor). Onodera lyckades bland annat få tag på en svensk kryptoapparat av den typ amerikanska militären använde, vilket gjorde att Japan kunde dechifrera vissa krypterade amerikanska försändelser. Dessutom köpte han en stor dokumentsamling med strategiskt material om Sovjetunionen med kodnamn Stella Polaris. Å andra sidan missuppfattade han helt den svenska opinionen gentemot Nazityskland, misslyckades med att etablera fasta kontakter hos den svenska underrättelsetjänsten, samt var oförsiktig med sina kommunikationer, som de allierade kunde dechifrera (därav Edströms tillgång till många försändelser i brittiska arkiv). Mest förödande var Onoderas missbedömning av den polske agenten Michał Rybikowski, som försåg honom med allierad desinformation under en överraskande lång period. Det som Onodera kanske är mest känd för, ett försök till en fredstrevare genom svenska kungahuset, var också ett totalt misslyckande, enligt Edström för att han inte förstod vem han skulle ta kontakt med i Sverige. Onodera var kanske inte riktigt lika skicklig som han framstår i många befintliga, särskilt japanska, skildringar, men hans historia är inte mindre intressant för det.

Lunds universitet

JOHN L. HENNESSEY

Eva Silvén, *Friktion: Ernst Manker, Nordiska museet och det samiska kulturarvet* (Lund: Nordic Academic Press 2021). 320 s.

Eva Silvén har skrivit en utmärkt bok om Ernst Manker, etnologen och föreståndaren för Nordiska museets samiska avdelning mellan 1939 och 1961. Som Silvén tydliggör, ska boken läsas som en forskarbiografi. Den presenterar Manker genom hans forskarkarriär: kontakterna, de så gott som årligen återkommande resorna i de samiska områdena, och arbetet med samlingarna på Nordiska museet.

Silvén framställer Manker genom en lagom blandning av nyfiken förståelse och kritisk betraktelse: Hon påpekar att Manker på många sätt var påverkad av sin samtid. Hans studier av samisk kultur och historia hade en

genomgående paternalistisk underton. En viss tyskvänlighet under andra världskriget och deltagandet i tidens rasbiologiska diskussioner hamnar också under Silvéns kritiska lupp. Samtidigt visar hon att Manker också var ett undantag i den svenska forskarvärld som intresserade sig för samer. Genom personliga kontakter och en viss empatisk och respektfull grundinställning blev Manker så småningom en viktig företrädare för, eller i alla fall bidragande röst till, en ny syn på samiska studier. Denna nya syn framhävde samernas egna röster och samiska kulturella och politiska rättigheter. Mankers publikationer har också fungerat som stabil grundforskning för senare studier. Det är därför viktigt att lyfta fram denna intressanta figur, vars postuma öde Silvéns beskriver genom ett citat av Sverker Sörlin, som sett Mankers eftermäle som en snabb resa "från auktoritet till antikvitét".

Den forskarbiografiska metoden tillåter också en dynamisk diskussion om Manker i förhållande till Nordiska museet och dess samiska samlingar, men då det gäller samiska individer liksom etnologer och andra forskare. Detta ramverk kallar Silvéns för "fjällens sociomateriella nätverk", löst baserad på Bourdieus fältteori och aktör-nätverksteorin.

Källarbetet är gediget och har antagligen varit mycket arbetsdrygt. Silvéns bjuder på flera jämförelser mellan dagböcker och publicerat material. Genom denna jämförelse träder viktiga nyanser fram. Silvéns kommenterar exempelvis att Manker under sina Lapplandsresor utnyttjade färdiga turistrutter i mycket större utsträckning än hans vildmarkshistorier i de tryckta böckerna låter påskina.

Min recenserande läsning utmynnar i två större kritiska punkter. Den första punkten gäller teorianvändningen som är lite väl eklektisk. Framför allt diskussionen om samer som "de Andra" är något som inte kompletterar Silvéns mycket intressanta teoretiska ramverk, "fjällens sociomateriella nätverk". Detta ramverk riktar nämligen blicken mot en mångfald och komplexitet av röster som är mer intressanta än resultaten av en postkolonial "vi/de Andra"-struktur. En tydligare och tidigare introduktion till "fjällens sociomateriella nätverk" (nu tillämpas teorin egentligen bara i ett av bokens flera kapitel) och en mer genomgående tillämpning av denna teori hade stärkt bokens argument ytterligare och gjort läsningen mer strömlinjeformad.

Den andra kritiken gäller bokens geografiska fokus som i hög grad är Sverige-centrerad. Mankers internationella kontakter nämns, men leder till ganska kortfattade diskussioner som ämnar förklara den svenska kontexten snarare än utforska Mankers roll och position internationellt. Det är en förståelig och på många sätt fungerande avgränsning. Manker hade dock en viktig internationell position som kontaktpunkt och *gatekeeper* för utländska forskare som intresserade sig för samiskt material och samisk kultur i Sverige. Fokuset på Sverige leder också till att boken reproducerar en bild av

samerna i Sverige som just Sveriges samer, då mer transnationella tolkningar av samisk historia inte får något större utrymme. Det ska dock tilläggas att boken på ett förtjänstfullt sätt presenterar Mankers egna osäkerhet kring frågan om samerna borde förstås som en minoritet i Sverige eller som en cirkumpolär "exotisk" befolkning.

Slutligen vill jag ge en eloge till bokens fantastiska formgivning och framför allt fotografierna som till en stor del är tagna av Manker själv. Bilderna fungerar parallellt som en fin illustration och som studieobjekt. Silvén kommenterar fotografierna med hela den enorma sakkunnighet om Manker och Nordiska museets samiska samlingar som hon tillskansat sig under sin karriär och sin långa forskargärning. Boken visar på ett fint sätt de olika friktioner som Mankers karriär inrymde: konfliktlinjerna mellan det samiska och det svenska, samarbetet men också konkurrensen i de professionella kontakterna, och en balansgång mellan en essentialiserande bild av det samiska, och en försiktig öppning mot en mångfald av samiska röster och berättelser.

Åbo Akademi

OTSO KORTEKANGAS

Bo Lindberg (red.), *Professionens liv: Om professionsbiografins variationer* (Göteborg: Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället 2021). 124 s.

Vad är professionsbiografen och hur mår genren idag? Det var temat på ett symposium i regi av Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg i oktober 2020. Åtta bidrag, med inledning av Anders Jarlert, är publicerade i en antologi. Professionsbiografier handlar ofta om "märkvärdiga personer", som det heter på bokens omslag, och Jarlert definierar genren som levnadsteckningar med fokus på de "biograferades offentliga verksamhet, men speglad i människan bakom verket" (s. 8). I övrigt diskuterar han i inledningen olika typer av biografier och biografiteori i allmänhet och ställer frågan om professionsbiografen befinner sig i kris. Svaret är nej – genren är livaktig och utvecklas i dialog med de vetenskaps- och kunskapsområden som biografier om särskilda individer aktualiserar, menar han.

Spännvidden i de bidrag som presenteras i boken är dock större än vad som framgår av Jarlerts introduktion. Fem artiklar handlar om "traditionella" biografier med en persons liv och verksamhet i fokus: tonsättar-, konstnär-, jurist/advokat-, forskar- och författarbiografier (Gunnar Ternhagen, Karin Sidén, Kjell Å Modéer, Bo Lindberg och Christina Carlsson Wetterberg). Därutöver diskuterar Oloph Bexell prästämbetets och Jan Westin läkarkårens tradition att skapa kollektiva levnadsbeskrivningar. Dessa två bidrag